

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.08>¹

УДК 002.5:378

А. В. Гуменчук

кандидат історичних наук, доцент, заступник директора Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ, Україна
topa@ua.fm

<https://orcid.org/0000-0001-8931-7474>

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В КНР

Висвітлено результати компаративного аналізу змісту та структури освітніх програм підготовки бакалавра, магістра й доктора управління в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які функціонують у 108 університетах Китаю, виявлено когнітивні та інституційні особливості підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації в умовах цифровізації глобального комунікаційного простору. Доведено посилення інформаційної складової в змісті бібліотечної освіти, її міждисциплінарність та інтелектуалізацію, спрямовану на підтримку цифровізації національної інформаційної інфраструктури. На основі визначення кращих практик модернізації змісту і структури бібліотекознавчих освітніх програм у КНР обґрунтовано резерви вдосконалення підготовки бібліотечних фахівців в Україні.

Ключові слова: вища бібліотечна освіта, Китайська Народна Республіка, освітні програми підготовки бакалавра, магістра та доктора управління в галузі бібліотечної, архівної та інформаційної науки, спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

A. Humenchuk

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Deputy Director of the Educational and Scientific Institute of the International Relations and Social Sciences, Interregional Academy of Personnel Management PJSC, Kyiv, Ukraine

DIRECTIONS OF HIGHER LIBRARY EDUCATION MODERNIZATION IN CHINA

The purpose of the article is to explore the experience and to identify the best practices for modernizing the content and organizational structure of multilevel training of librarians in China.

The methodology. The study has used a systematic approach, which allowed to consider all components of the Chinese higher education in the specialties “Library, Archive and Information Science”, to establish the continuity of educational levels of librarians, to find out the factors determining the training system’s modernization. There was carried out comparative and content analysis of the Bachelor’s, Master’s and Doctoral higher education levels educational programs, implemented by Chinese universities in the specialty “Library Science”, “Information Management and Information Systems”. This allowed

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

to determine the general and the specifics of the Information Field Science training in the People's Republic of China (PRC), to establish interdisciplinarity educational components, to substantiate the objective strengthening of the information component in the content of higher education in library science.

The results. The article has looked into the content and structure of 227 different levels educational programs (EP) of the information specialists training, with 41% of them being the Bachelor's level EP, 49% — Master's, and 9% — Educational-Scientific Programs (ESP) for the Doctor of Management degree (an equivalent to the Doctor of Philosophy) in Information Sciences, provided in 108 universities in China. There were clarified the EP peculiarities: about 40% of them are programs dedicated to Information Management and Information Systems (Program in Information Management & Information Systems); 35% — EP in Library Science (Program in Library Science); 31.5% — EP in Archive Science (Program in Archive Science). In terms of content, most EPs are interdisciplinary, which is due to the national information infrastructure digitalization and the focus of its components to support the basic technological processes of the information management life cycle. It is established that Chinese universities adhere to the IFLA Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Educational Programs.

The scientific topicality. It is substantiated that in the digital information market the content of modern librarian training should be updated with such relevant interdisciplinary educational components as: "Principles of competitive intelligence and artificial intelligence", "Electronic library and consolidated information management", "Intelligent control systems", "Information security systems", "Economics of Management and Information Industry", "Methods of data mining", "Knowledge extraction and management", "Analysis and design of information systems".

The practical significance. Ukrainian institutions of higher education when improving educational programs in the can use the study results. Addressing to the best foreign practices of the library specialists training will allow increasing their competitiveness in the world information market and promoting better efficiency of the Ukrainian libraries work in the conditions of the society digitalization.

Keywords: *higher library education, People's Republic of China, Bachelor's, Master's and Doctoral degree programs in Library, Archive and Information Science, 029 Information, Library and Archival Studies specialty.*

Постановка проблеми. Кардинальна модернізація системи вищої освіти в Україні, її спрямованість на інтеграцію до міжнародного освітнього простору актуалізує дослідження сучасних трендів її світового розвитку, зокрема й у галузі вищої бібліотечної освіти з метою виявлення кращих моделей її когнітивної та інституційної організації. Китай має одну з найпотужніших у світі бібліотечних мереж, яка активно цифровізується та потребує розбудови гнучкої системи підготовки кадрів нової генерації, здатних вирішувати стратегічні та тактичні завдання щодо запровадження бібліотеками інтелектуально-інформаційних послуг. Запозичення Україною кращих практик запровадження

бібліотекознавчих та суміжних за профілем освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти сприятиме підвищенню конкурентоспроможності випускників вітчизняних закладів вищої освіти на світовому інформаційному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема модернізації вищої бібліотечної освіти на основі вивчення кращого зарубіжного досвіду з часів прийняття перших законодавчих і нормативних документів, що визначали ключові напрями її реформації, розглядалися у працях таких українських науковців, як А. Гуменчук (2021), Л. Загородня (2016), Н. Коржик (2017), Литвинова (2015), А. Соляник (2017) та ін. Найґрунтовнішим узагальнюючим виданням, що висвітлює авторські підходи до розвитку ефективних моделей вищої інформаційної освіти під впливом організаційних та технологічних трансформацій цифрового комунікаційного простору, є праця О. Матвієнко, М. Цивіна, А. Гуменчука (2021). Сучасний китайський досвід підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації ґрунтовно висвітлено в дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи Ян Чен (2020). Але дисертантка не здійснювала компаративного аналізу змісту бакалаврських та магістерських освітніх програм підготовки бібліотекарів, які пропонують нині більше ста китайських університетів. Віддаючи належне внеску науковців, слід констатувати відсутність комплексного дослідження, спрямованого на визначення основних трендів розвитку вищої бібліотечної освіти Китаю.

Мета статті — дослідити досвід та визначити кращі практики модернізації змісту й організаційної структури багаторівневої підготовки бібліотечних фахівців у КНР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Китай — це країна з другою за потужністю економікою у світі, розвиток якої в умовах цифровізації глобального комунікаційного простору потребує, зокрема, розвинутої мережі бібліотек, оснащених відповідним кадровим потенціалом. Про вимоги до рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування населення свідчить сучасний етап розвитку Національної цифрової бібліотеки Китаю, у межах якого вирішується завдання перетворення її в інтелектуальну смарт-бібліотеку. На думку директора Національної бібліотеки КНР Рао Цюань: «з метою поширення в країні цифрового читання та цифрових знань необхідно розробити інноваційну бібліотечну платформу, основу на технологіях мікросервісів та користувацьких додатків, які дозволять створити розумну бібліотеку — інтерактивну систему, що інтегрує мережі 5G, хмарні обчислення, великі дані, Інтернет речей, мобільний Інтернет, штучний інтелект, технології доповненої реальності. Перші інтелектуальні послуги Китайська націо-

нальна бібліотека намагається запровадити на основі поєднання можливостей 5G та AR»¹.

Суттєве ускладнення системи загальних та фахових компетентностей бібліотечних фахівців зумовило необхідність докорінної модернізації вищої бібліотечної освіти КНР, її перехід на ступеневу організаційно-інституційну модель, оновлення переліку й змісту бакалаврських, магістерських і докторських освітніх програм підготовки кадрів. Напрями цієї модернізації означено на основі контент-аналізу сайтів китайських університетів та даних підготовленого ІФЛА «Всесвітнього довідника з інформаційної, бібліотечної та архівної освіти» (*World Guide to Library, Archive and Information Science Education, 2017*). Результати компаративного аналізу багаторівневої системи вищої бібліотечної освіти Китаю засвідчили, що з початку 1990-х рр. Китай запроваджує бакалаврський, магістерський та докторський рівні вищої освіти, у результаті чого в 108 університетах країни функціонує нині 227 освітніх програм (ОП) різних рівнів підготовки фахівців інформаційного профілю, з них 41% бакалаврських ОП, 49% – магістерських та 9% – освітньо-наукових програм (ОНП) на здобуття ступеня доктора управління (аналог доктора філософії) в галузі інформаційних наук. Ще у двох університетах КНР – Женьмінському (Пекін) та Уханьському – функціонують наукові програми постдокторантури, які за один рік дозволяють завершити та захистити дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук у галузі бібліотекознавства, архівознавства та інформаційної науки.

Аналіз тематичної спрямованості бакалаврських ОП дозволив встановити, що 36,5% – це програми, присвячені управлінню інформацією та інформаційними системами (Undergraduate Program in Information Management & Information Systems); 32% – архівознавчі ОП (Undergraduate Program in Archive Science); 31,5% – бібліотекознавчі ОП (Undergraduate Program in Library Science). За результатами їх опанування здобувачі здобувають такі освітні ступені: бакалавр управління в галузі інформаційного менеджменту та інформаційних систем (Bachelor of Management in Information Management & Information System), бакалавр управління в галузі архівознавства (Bachelor of Management in Archive Science), бакалавр управління в галузі бібліотекознавства (Bachelor of Management in Library Science).

Профілізація магістерських ОП також позначає тенденції поступового зростання значущості та популярності серед здобувачів другого рівня вищої освіти загальноінформаційної й управлінської компонент.

1 Library society of China (2020). www.lsc.org.cn. <http://www.lsc.org.cn/contents/1342/15038.html>.

Зі 112 магістерських ОП китайських університетів 41% присвячені теоретико-методологічним проблемам управління інформаційними ресурсами (Graduate Program in Information Science), 35% — теоретичним та практичним проблемам управління бібліотекою (Graduate Program in Library Science), 24% — методичним проблемам реформування та цифровізації архівної справи (Graduate Program in Archive Science). Тим здобувачам, які опанували ці дворічні ОП, присвоюють такі ступені вищої освіти: магістр управління в галузі інформаційних наук (Master of Management in Information Science), магістр управління в галузі бібліотекознавства (Master of Management in Library Science), магістр управління в галузі архівознавства (Master of Management in Archive Science).

Проблемно-тематична спрямованість освітньо-наукових програм (ОНП) третього рівня вищої освіти має такі особливості: з 20 ОНП, що пропонують школи (або кафедри) інформаційних ресурсів (або управління інформацією) провідних китайських університетів, 40% спрямовані на підготовку доктора управління в галузі інформаційних наук (Doctor of Management in Information Science), 35% — на підготовку доктора управління в галузі бібліотекознавства (Doctor of Management in Library Science), 25% — доктора управління в галузі архівознавства (Doctor of Management in Archive Science). Лише на Тайвані, який намагається зберігати автономну від Китаю систему вищої освіти, зокрема в Національному університеті Тайваню та Тайванському педагогічному університеті, культивуються американські традиції присвоєння випускникам освітніх програм ступенів бакалавра й магістра мистецтв у галузі архівознавства або бібліотекознавства та доктора філософії в цих же галузях. Університет Гонконгу та Шанхайський університет пропонують здобувачам англomовні магістерські програми з бібліотекознавства та інформаційного менеджменту.

Повний цикл ступеневої бібліотечної освіти на рівнях «бакалавр — магістр — доктор управління — доктор наук» забезпечує в КНР лише Уханський університет, який на базі факультету управління інформацією готує здобувачів за 9 освітніми програмами, з яких три бакалаврських, три магістерських, три докторських. По вісім освітніх програм різних рівнів, серед яких три — бібліотекознавчі, пропонують здобувачам вищої освіти факультети управління інформацією Пекінського, Нанкінського, Женьмінського університетів та університету Найкай. Про авторитетність та потужність однієї з найстаріших у КНР — уханської бібліотекознавчої школи — свідчить її активна співпраця з Професійним комітетом з освіти та навчання Китайської бібліотечної асоціації (КБА). За результатами цієї співпраці на базі факультету управління інформацією Уханського університету створено Керівний

комітет з викладання бібліотекознавства, який опікується проблемами підвищення якості підготовки бібліотечних фахівців у масштабах усієї країни. Одним з важливих міжнародних заходів, ініційованих цим комітетом за підтримки КБА, є організація у 2006 р. китайсько-американського симпозіуму з проблем бібліотечної освіти в цифрову епоху, поглиблене дослідження досвіду підготовки бібліотечних фахівців за кордоном, запозичення кращих світових освітніх практик для посилення міждисциплінарних зв'язків у когнітивній та інституційній складових вищої бібліотечної освіти. Про це свідчить запровадження на базі Уханьського університету щорічних наукових конференцій, спрямованих на підвищення ефективності співпраці між науково-педагогічними працівниками та працедавцями — представниками бібліотек, архівів й інформаційних установ, які беруть активну участь в оновленні освітніх програм підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців різних рівнів.

Так, саме зусиллями викладачів та аспірантів Уханьського університету з лютого по червень 2007 р. проведено масштабне соціологічне дослідження «Аналіз якості професійної освіти та потреб у кадрах в бібліотечній справі Китаю», який фінансувався Спеціальним фондом Китайської бібліотечної асоціації (КБА). За результатами анкетування опитано 400 директорів китайських бібліотек різних типів та видів, що дозволило з'ясувати «структуру знань випускників бібліотекознавчих ОП, їх працездатність та професійний дух, швидкість адаптації до бібліотечної професії, розподіл по посадах бібліотечних працівників, оцінка ними переваг та недоліків роботи в бібліотеці, визначити чинники, що впливають на конкурентоздатність бібліотекарів та якість вищої бібліотечної освіти» (Ян Чен, 2020). Тісна співпраця бібліотекознавчих кафедр університетів та працедавців стає в Китаї сталою практикою, яку активно підтримує КБА. За результатами цієї співпраці визначається та оновлюється система загальних і фахових компетентностей сучасних бібліотекарів, удосконалюється зміст освітніх програм та навчальних планів їх підготовки на кожному рівні вищої освіти. Важливо зазначити, що «аналіз та узагальнення оцінки директорами бібліотек стану підготовленості випускників до вирішення професійних завдань сприяли прийняттю у 2008 р. рішення щодо необхідності запровадження стандартів якості вищої бібліотечної освіти бакалаврського рівня, розробку яких очолили факультет управління інформацією Нанкінського університету та факультет управління інформаційними ресурсами Чжецзянського університету під керівництвом Школи інформаційного менеджменту Уханьського університету. Нині ці стандарти успішно реалізуються в практиці роботи бібліотекознавчих освітніх підрозділів та постійно корегуються на основі сталого зворотного зв'язку з бібліотекарями-практиками» (Ян Чен, 2020).

Об'єктивна необхідність багатофункціональності обов'язків сучасного інформаційного фахівця в умовах цифровізації галузі та посилення міждисциплінарності в системі його підготовки була визначена завдяки організованій за ініціативи Уханьської бібліотекознавчої школи тісній співпраці деканів (завідувачів кафедрами) провідних китайських університетів зі спеціальностей «Бібліотекознавство», «Архівознавство», «Інформаційні науки». Відбулася певна уніфікація обсягу ОП: бакалаврські програми здобувачі опановують переважно за чотири роки навчання, 80% їх змісту — це теоретична підготовка та 20% — практична; магістерські програми передбачають у середньому два роки навчання; для здобуття ступеня доктора управління в галузі бібліотекознавства аспіранти навчаються три роки, з яких один рік — це опанування освітньої складової ОНП, два роки — написання та захист дисертаційного дослідження.

Модернізація змісту бібліотекознавчих ОП на вимогу ринку праці в умовах цифровізації бібліотечної галузі Китаю стимулювала уведення в зміст ОП підготовки бакалаврів таких актуальних навчальних дисциплін: «Електронна бібліотека», «Електронна комерція», «Е-урядування», «Принципи автоматизації бібліотек та мови програмування», «Інформаційна економіка та інформаційний маркетинг». На магістерському рівні вищої бібліотечної освіти випускові кафедри збагачують та поглиблюють зміст ОП такими важливими для опанування здобувачами навчальними дисциплінами: «Інтеграція інформаційних ресурсів та управління знаннями», «Принципи та технології цифрових бібліотек», «Інформаційний маркетинг», «Поцифровування інформації», «Технології організації сховищ даних», «Інформаційне право та інтелектуальна власність» та ін. Поступово вони інтегрують у зміст бібліотекознавчих ОП найпопулярніші освітні компоненти з ОП «Інформаційний менеджмент та інформаційні системи», зміст яких уже на бакалаврському освітньому рівні визначається наявністю таких актуальних початкових дисциплін, як «Конкурентний інтелект», «Конкурентна розвідка та інформаційний аналіз», «Інформаційна інженерія та загальне планування даних», «Системи підтримки прийняття рішень», «Дизайн інформаційних систем», «Інформаційна безпека», «Штучний інтелект та експертні системи», «Мережевий маркетинг та управління», «Програмне забезпечення для дизайну та пошуку інформації», «Інструменти та методи розробки інформаційних систем». Цінним для запозичення українськими ЗВО є зміст магістерських ОП у галузі інформаційних наук, здобувачі яких опановують такі навчальні дисципліни: «Принципи конкурентної розвідки та штучний інтелект», «Електронна бібліотека та управління консолідованою інформацією»,

«Інтелектуальні мережі управління», «Безпека інформаційних систем», «Економіка управління та інформаційна індустрія», «Методи інтелектуального аналізу даних», «Менеджмент та екстракція знань», «Аналіз та проектування інформаційних систем». Така міждисциплінарність змістовної складової вищої бібліотечно-інформаційної освіти забезпечує підготовку універсального фахівця, здатного швидко адаптуватися до викликів глобального комунікаційного простору, опанувувати новітні інструменти аналізу, організації та пошуку інформації в будь-яких форматах та на будь-яких носіях.

Ефективність змістовної модернізації Китаєм системи підготовки бібліотечних фахівців підтверджує той факт, що «за результатами щорічного світового рейтингу університетів QS World University за напрямом “Libray and Information Management” у 2020 р. серед 50 найкращих університетів з 16 країн світу, які увійшли до цього рейтингу, були 4 університети КНР, серед них 26-те місце посів Нанкінський університет, 35-те місце – Пекінський університет, 40-е місце – університет Фудань, 47-ме місце – Уханьський університет. Слід зауважити, що Світовий рейтинг університетів заснований на таких критеріях оцінки діяльності ЗВО: академічна репутація, репутація випускників серед роботодавців, результативність дослідницької діяльності університету» (Ян Чен, 2020).

Висновки. Аналіз особливостей когнітивної та інституціональної складових вищої бібліотечної освіти КНР як однієї з найпотужніших держав світу, яка прискореними темпами успішно цифровізує національну інформаційну інфраструктуру, зокрема і її бібліотечний сегмент, дозволяє визначити й запозичити кращий китайський досвід щодо розвитку ступеневої фахової освіти, імплементувати дієві інструменти посилення інформаційної складової підготовки сучасного бібліотекаря. Важливим трендом модернізації вищої бібліотечної освіти Китаю є її універсалізація, міждисциплінарність, спрямованість на формування в здобувачів усіх освітніх рівнів системи цифрових компетентностей, що забезпечують підтримку та управління базовими процесами життєвого циклу цифрової інформації: її акумулюванням, обробкою, архівуванням, збереженням та наданням у користування в зручних для користувачів форматах.

Список посилань

- Гуменчук, А. В. (2021). Міжнародні вимоги до гармонізації освітніх програм підготовки фахівців у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук. *Вісник ХДАК*. Вип. 59, 33–44.
- Загородня, Л. (2016). Безперервна бібліотечна освіта як важливий чинник розвитку бібліотечної професії: історія та сьогодення. *Наукові праці НБУВ ім. В. І. Вернадського*. Вип. 44, 171–190.

- Коржик, Н. (2017). Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття. *Вісник Книжкової палати*, 6, 12–15.
- Литвинова, Л. (2015). Проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях учених України. *Наукові праці НБУВ ім. В. І. Вернадського*. Вип. 42, 555–566.
- Матвієнко, О. В., Цивін, М. Н., Гуменчук, А. В. (2021). Сучасні концепції документно-інформаційної науки: підготовка фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: навчально-методичний посібник. Видавництво Ліра-К.
- Соляник, А. (2017). Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. *Вісник Книжкової палати*, 1, 21–24.
- Столяров, Ю. Н. (2014). Информационные науки как возможный класс Номенклатуры специальностей научных работников. *Методологические проблемы наук об информации: совместный научный семинар*. docplayer.com. <https://docplayer.com/62569353-Информационные-науки-как-возможную-класс-номенклатуры-специальностей-научных-работников.html>
- Ян Чен, (2020). *Система економічного забезпечення діяльності бібліотек КНР* [Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа].
- IFLA BSLISE Working Group (2018). *Building Strong LIS Education: A Call to Global and Local Action — An IFLA BSLISE Working Group White Paper*. University of Cape Town Libraries. <http://dx.doi.org/10.15641/0-7992-2542-6>.
- World Guide to Library, Archive and Information Science Education: Third new and completely revised Edition*. Edited by Axel Schniederjürge (2017). KG Saur München.

References

- Humenchuk, A. V. (2021). International requirements for harmonization of educational programs for training specialists in the field of library science and information sciences. *Visnyk KhDAK*. Issue 59, 33–44. [In Ukrainian].
- IFLA BSLISE Working Group (2018). *Building Strong LIS Education: A Call to Global and Local Action — An IFLA BSLISE Working Group White Paper*. University of Cape Town Libraries. <http://dx.doi.org/10.15641/0-7992-2542-6>. [In English].
- Korzhik, N. (2017). Professional competencies of a librarian of the XXI century. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 6, 12–15. [In Ukrainian].
- Litvinova, L. (2015). Problems of library education in dissertation researches of scientists of Ukraine. *Naukovi pratsi NBUV im. V. I. Vernadskoho*. Issue 42, 555–566. [In Ukrainian].
- Matviienko, O. V., Tsyvin, M. N., Humenchuk, A. V. (2021). *Modern concepts of documentary and information science: training of specialists in the specialty 029 “Information, library and archival affairs”: a textbook*. Lira-K Publishing House. [In Ukrainian].
- Solianik, A. (2017). Modern trends of modernization of higher library and information education in Ukraine. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 1, 21–24. [In Ukrainian].

- Stoliarov, Yu. N. (2014). Information Sciences as a Possible Class of the Nomenclature of Specialties of Scientific Workers. *Methodological problems of information sciences: joint scientific seminar*. docplayer.com. <https://docplayer.com/62569353-Informacionnye-nauki-kak-vozmozhnyy-klass-nomenklatury-specialnostey-nauchnyh-rabotnikov.html> [In Russian].
- World Guide to Library, Archive and Information Science Education: Third new and completely revised Edition*. Edited by Axel Schniederjürge (2017). KG Saur München. [In English].
- Yang Chen, (2020). *The system of economic support of libraries in China* [Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 029 Information, Library and Archival Affairs]. [In Ukrainian].
- ZaHorodnia, L. (2016). Continuing library education as an important factor in the development of the library profession: history and present. *Naukovi pratsi NBUV im. V. I. Vernadskoho*. Issue 44, 171–190. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 17.09.2021